

TÓTH DEZSŐ :

FELSZABADULT IRODALOMTUDOMÁNYUNK

Akik hivatásuknál fogva nap mind nap lapozgatják a két világháború közti irodalomtörténetírás monográfiáit, folyóiratait, legjobban azok tudják, milyen mélyről emelte fel tudományunkat a proletárdiktatúra tizenöt éve.

A magyar irodalomtudományt az anakronisztikusan vegetáló hivatalos akademizmus ülte meg; mindenekeelőtt az elsősorban favorizált távlattalan pozitívizmus, annak is egyfajta vérszegény változata, amelynek erejéből a másutt elvégzett kritikai kiadások, rendszerezések, bibliográfiák létrehozására sem futotta, s amelynek politikai szervilizmusa — gondoljunk csak Pintér XX. századi bibliográfiáira — az elemi pozitívista becsületességet sem ismerte. — Nagyképű tehetetlenségénél elevebb és termékenyebb volt a szellemtörténet — ez azonban az ellenforradalmi rendszer történelmi öngazolását végezte el, s alapjában rossz, immanensen is labilis módszerétől ez a tartalom annyira elválaszthatatlan lett, hogy koncepciója még a legkiválóbb Horváth János művében is nyomot hagyott, Farkas Gyula tollán pedig már fasiszta elméletek, nézetek irodalomtörténeti alkalmazásához vezetett. Ahol pedig a szellemtörténet ellenzéki tartalmak hordozójává vált, ott sok értékes megállapítás, egy szintézis megteremtésének érdeme mellett a dekadencia jegyei, a nagyfokú szubjektívizmus, az objektív folyamatok olykor meghökkenően szuverén kezelése tetézték a módszer fogyatékoságait — mint Szerb Antalnál — vagy — talán egyedül Illyés Petőfijét kivéve — a népies történelem- és irodalomszemlélet elemi korlátai torzítottak. Egyedül Horváth János volt az, aki a szellemtörténet dialektika iránti érzékenységét, a társadalmi szempontok bizonyosfokú érvényrejuttatását a maga rendkívüli valóságérzékelével maximálisan ki tudta használni — megmaradva ő is végső soron az idealista irodalomszemlélet korlátai között.

Ez, a magyar filozófiai mizériának megfelelő, következetlen elveken a szó szoros értelmében „nyugvó” irodalomtörténetírás sokszor jelentős árnyalati eltérések ellenére egészében az ellenforradalmi rendszer bélyegét viselte magán, kényszerből vagy önként, de alkalmazkodott annak igényeihez: nem akarta, vagy nem is volt képes feltárni a magyar nép harcaival összefonódott irodalom valódi természetét, igazi értékeit, legalapvetőbb mondanivalóit. Ez az irodalomtörténetírás különböző fokon és indokokkal, de a maga egészében torzított: torzított koncepcióival, hamisított arányaival, megtévesztett tematikájával — azzal amit felmutatott, s azzal, amit elhallgatott: egyaránt.

A marxizmus—leninizmus — a tárgya miatt a többi társadalomtudomány közt különösen is ingatag talajon álló irodalomtörténetírást — ezzel szemben valóban tudománnyá tette. A dialektikus materializmus az irodalmi folyamatot a magyar társadalmi fejlődés objektív alapjaihoz, az osztályharchoz, a társadalmi folyamat egészéhez kapcsolta, a lenini tükröződési elmélettel megszüntette az esztétikai értékelés szubjektívizmusát, s ezzel az irodalomtörténetírás megszűnt válogatatlan tények halmaza vagy intuitív koncepciók szabadon formálható anyaga lenni. A marxizmus megnövelte az irodalomtörténetírás világnézeti, filozófiai igényes-

ségét, fokozta a társadalomtudományokkal, mindenekelőtt a történettudománnyal való kapcsolatát, s a világirodalommal való összefüggéseket a formális komparativizmus helyett a fejlődési analógiák alapján keresve, elvileg is kiemelte provinciális szemléletéből.

Ez a marxista irodalomtudomány az irodalmat egészében tárta fel, a forradalmi és progresszív irodalmi örökség vizsgálatát állította középpontba, figyelme a szándékosan elhanyagolt újabb, főleg XX. századi irodalom — általában azoknak a kérdéseknek vizsgálata felé fordult, amelyeknek megoldása közvetlenül segíti elő jelenünk megértését.

De nem csupán az elmélet, alapvetően formálta ezt az új irodalomtudományt felszabadult, szocializmust építő életünk egésze is. A tény, hogy nálunk egy-egy klasszikusunk évfordulójának megünneplése országos közügy, hogy a tudományos kutatás a korábbihoz hasonlíthatatlanul szélesebb egyetemi és középiskolai irodalomoktatás s egy nagyarányú népszerűsítő munka alapjául szolgál, hogy a napi sajtó, vagy a szépirodalmi orgániumok hasábjain, a TIT előadásainak ezerein, vagy az Irodalomtörténeti Társaság vándorgyűlésein kap egy művelt közönség előtt nyilvánosságot, hogy az első irodalomtörténeti szintézis körvonalai egyetemi jegyzetekben, középiskolai tankönyvekben, a Magyar Klasszikusok bevezetőiben — tehát csupa gyakorlati célú kiadványban — vannak lefektetve, mindez alapján változtatta meg irodalomtudományunk arculatát. Ez az új helyzet egyszersmind új tudományos nyelvet és stílust is teremtett, a tudományoskodó exkluzivitást felváltotta a nagy tömegekhez világosan, érthetően és szenvedélyesen szóló hang, az értekező tónus kiegészült a tudomány publicisztikai vetületével, az irodalomtörténetírás megtalálta a maga elvesztett útját vissza az élethez és gyakorlathoz. Sokkal inkább mint valaha kulturális életünknek is egyik legfontosabb alakítója lett. A tudományos publikációkon, az oktatáson keresztül nemcsak a társadalmi nemzeti öntudatot formálja, de népünk irodalmi kultúrájának, eszmei és esztétikai igényességének kialakításában is különös jelentőségre tett szert: közönséget nevel, izlésbeli atmoszférát teremt, s így erőteljesen hat vissza élő irodalmunkra is.

A tartalmi megújulás azok közt az új szervezeti feltételek közt, — s azok segítségével — ment végbe, amelyeket a szocialista tervezdalkodás és kultúrpolitika tett lehetővé. A szervezett irodalomoktatás egyetemi tanszékei, a nagyarányú, kollektív munkák elvégzésére is alkalmas Irodalomtörténeti Intézet, az egész szakmai terület összefogására hivatott Irodalomtörténeti Társaság, a tudományág folyóiratai, kiadványszerkezetei, a kutatást támogató célhitelek, az aspirantúra intézménye mind olyan, a népi demokrácia teremtette szilárd keretek, amelyek közt az eddiginél hasonlíthatatlanul rendszeresebb, átgondoltabb és nagyarányúbb munka lehetőségei vannak adva, mint bármikor.

Mindez megszüntette a régi értelemben vett „filosz” típusát is — az új helyzet nemcsak egyszerűen nagyszámú irodalomtörténész kádert nevelt ki, hanem új tudós ideált is teremtett — az esztéta arisztokratizmus vagy filológus gőg ma már egyformán a múlté — a magyar nép történelmének résztvevő, együttérző tanulmányozása, mai életének igénye nélkül s egyfajta népszerűsítő, propagatív magatartás nélkül nem lehet többé valamirevaló irodalomtörténetet írni.

Fontos társadalmi szerepét marxista irodalomtudományunk egészében sikerrel töltötte be. A felszabadulás után a marxizmus klasszikusainak megjegyzéseire, a szovjet eredményekre, nem utolsósorban a magyar marxisták, elsősorban Révai elvtárs korábbi elemzéseire támaszkodva sikerrel szállt vitába a szellemtörténeti és pozitivisták örökséggel. Harcba nőtt fel, s nyugodtan mondhatjuk, hogy mai hegemoniája nem valami szakmán belüli diktatúrán, hanem mócszerűen imponáló fölényén, teljesítményeinek tudományos értékén alapszik.

Ez az út nem volt könnyű, s természetesen ma sem vagyunk célnál. A kezdet nehézségei közt a térhódítás polémiáinak idején még érthető fogyatékoságok idővel „erényekké” lettek: az anyagi folyamatok formális hangsúlyozása és részletezése, túltengő historizmus, erőltetett magyarázatok; a nehéz kérdések elhallgatása, vagy sommás elintézése, az az elmé-

leti álláspont, hogy az irodalom „realizmus és antirealizmus harca” — s a dogmatizmus más szakmai vetületei — késleltették a kibontakozást, s nemcsak lehetővé tették, de sok esetben táplálták is a polgári nézetek és módszerek továbbélését. Ezek a tendenciák azonban — talán a tudomány anyagának — az irodalomnak — életközelsége miatt sem érvényesültek oly erővel, mint a társadalomtudományok egyéb területein. Az ellenforradalom szellemi előkészítésének idején az Írószövetség fertőzése pedig nem terjedt át az irodalomtörténész frontra, sőt már a XX. kongresszus szellemében lefolyt romantika és realizmus vita sok eladdig megkerült kérdés tisztázásához segített, a dogmatizmus nem egy elvi köntösben megjelenő tehetetelétől mentesítette irodalomszemléletünket. Ma pedig az ellenforradalom után, a nem inarxista és ellenséges nézetek ideiglenes térhódítása ellenére, módszerünk tovább csiszolódott, elhanyagolt történeti és elméleti problémák kerültek — sokszor épp a polémiák során — napirendre, s jelentős művek, szövegkiadások és önálló monográfiák láttak napvilágot.

Ma már a felszabadulás teremtette lehetőségek alapján s tükrözve a megtett út egyenetlenségeit is — a viszonylag rövid időhöz képest megnyugtató eredményeket mutathat fel irodalomtörténetírásunk. Elkészült az első — ugyan még kisformátumú marxista szintézis 1848-ig. Rövidesen megjelenik másik része is. Egy-egy korszakot, vagy kérdést tekintenek át az olyan összefoglaló munkák, mint A magyar irodalom a felvilágosodás korában, A magyar regény kezdetei, A magyar költészet Petőfitől Adyig címűek; s ha nem is egyenletes színvonalú, de marxista, vagy marxista igénnyel írt monográfiákban állnak előttünk Zrínyi, Bornemissza, Apáczai, Berzsenyi, Fazekas, Kölcsey, Vörösmarty, Eötvös, Arany, Vajda, Mikszáth, Móricz, Juhász Gyula, Tóth Árpád, Nagy Lajos életművei. Mindezeket túl, irodalomtörténetészeink tanulmánykötetei, a Magyar Klasszikusok sorozat bevezetői, az Irodalomtörténeti Füzetek kötetei, folyóirataink: az Irodalomtörténet, Irodalomtörténeti Közlemények, az Osztályközlemények anyaga tematikusan szinte az egész magyar irodalomtörténet legfontosabb kérdéseit felölelik, s jóformán minden előzetes szakmai feltételt biztosítanak ahhoz, hogy a nagy, négykötetes kézikönyv is a megvalósítás stádiumába kerüljön.

Ugyanakkor a magyar irodalom anyagának feltárásában is messze többet, lényegesebbet, — s tegyük hozzá filológiai is színvonalasabbat hozott a mi irodalomtudományunk, mint az akadémikus pozitívizmus. Folytatódik az RMKT nagyműtű sorozata, ha nem is mind teljes kötetszámban, de megjelent Balassi, Rimai, Batsányi, Fazekas, Petőfi, Arany, Mikszáth, Jókai, Ady, József Attila műveinek kritikai kiadása. A Szocialista Irodalom című (amelynek első, Mindenki újakra készül c. kötete nemrégiben jelent meg), az Új Magyar Műzeum című, s a közeljövőben meginduló Fontes sorozatok — sokban a polgári irodalomtudomány mulasztásait is pótolva, az anyag tervszerű és rendszeres feltárását biztosítják. S mindehhez hozzá kell tennünk, hogy a szűkebb szakmai közvélemény ezeken kívül számos kész, a közeljövőben megjelenő jelentős monográfiáról tud, fontos, már sajtó alatt levő kritikai kiadásokat tart számon.

Ezeknek az eredményeknek a megszilárdításához, tudományágunk további kibontakozásához azonban még nem egy, eddig csak részben megoldott kérdéssel is szembe kell néznünk. A továbbhaladás egyik, ha nem a legfontosabb feltétele mindenképp azoknak a nem marxista illetve ellenséges nézeteknek az elutasításra, amelyek, ha ma már nem is élnek elevenen, de amelyek az ellenforradalom előkészítésének, vagy ideológiai utóhatásának idején előtérbe kerültek. Az Irodalomtörténeti Társaság 1959. szeptemberi közgyűlése részletesen foglalkozott ezekkel a kérdésekkel, — s ha az ott elhangzottakat itt is rekapituláljuk, az nem lezárt kérdések megbolygatása, s nem is azért történik, mintha az említett nézetek ma újra jelentkeznének, — hanem mert a nyilvános számotadás erkölcsi felelőssége bennünket is kötelez, s a tanulságok levonása is így lehet csak valóban kollektív és végleges.

Az egyik ilyen kiragadott, de jellemző tendencia: a forradalminak, a nemzetinek, a belső átalakulást és nemzeti függetlenséget érintő motívumoknak nacionalista szempontú elkülönítése és szembeállítás. Kétségtelen, hogy például Jókai művének indokolatlanul nagymérvű elő-

térbe kerülése legalább annyira kapcsolatos volt hajálának 50. évfordulójával, mint azzal, hogy ez az évforduló 1954-re esett. Az ellenforradalom ideológiai érlelődésének idején kapóra jött az az illúzionisztikus, romantikus nemzetszemlélet, az a már a maga korában is oly sok mindent elfedő „nemzeti egység” fikció, amelyet Jókai műve szólataltott meg. Kivehető volt a szándék: egy romantikus nemzeti pátosz újrateremtése érdekében Jókait kijátszani a szűkségképpen osztályharcra figyelmeztető forradalmi, Petőfi-hagyomány ellenében. Ugyanez a törekvés más formában is kifejezésre jutott. Egy Arany-tanulmány recenziójában a bíráló mint hibaforrást a marxista történelem és irodalomszemlélet legfontosabb ítéletét korrigálta: „49-ben nem arról van szó — írta —, hogy egy társadalmi forradalom elbukott, hanem arról, hogy egy nemzetiségi függetlenségi harcot levertek”. Ez a nemzetit és forradalmat szétválasztó, sőt szembeállító szemlélet megfélemezni látszott arról, hogy belső átalakulás, és nemzeti függetlenség egy egész nagy történelmi korszakon keresztül egymással a legszorosabb kölcsönhatásban volt, s hogy ez a teljes feltételezettség 1848 márciusától 1849 Világosáig éppen-séggel a legerősebben érvényesült.

Találkoztunk ennek a nézetnek egy esztétikai, speciálisan irodalomtörténeti változatával, a nemzeti klasszicizmus koncepciójának egyoldalú felújításával is. Ennek a Horváth János megfogalmazásában sok hasznosat adó koncepciónak méregfoga, hogy 1848 előtt és utánt, a forradalmat és ellenforradalmi korszakot, Petőfit és az irodalmi Deák-pártot, az „esztétikum magyarságának” (s a nemzetinek kikiáltott Deák-párti ideológiának) közös nevezőjére hozta. A koncepció legújabb felelevenítése épp ezt a nemzeti alapú, áthidaló elemet hangsúlyozta, s vetette el ennek alapján Petőfi és Arany művének osztályszempontú elemzését: »minden olyan állítás — vélte —, amely akár Arany, akár pláne Petőfi költészetét egyetlen osztályhoz kötné, ma már komolytalannak látszik. Annál inkább, mert ma már nyugodtan beszélhetünk a nagy költők és alkotóművészek „osztályfelettségéről”«.

A marxista irodalomszemlélet ezzel szemben azt tartja, hogy Petőfi költészete éppen plebejus, forradalmi demokráta tartalmánál fogva lehetett reprezentatív nemzeti, s hogy ugyanígy Arany műve és művészete, ha más színezettel is, de Petőfiénék annyiban párja, amennyiben a történelmileg nátnak leghatadóbb (osztály) tartalmaknak hangot tudott ainni. Éppen ezért, hogy úgy mondjuk, „nemzeti klasszicizmusuk” megértésének, érdemi jellemzésének is éppenséggel feltétele az osztályszempontú elemzés; aminthogy Petőfi és Arany esztétikai elhatárolásához is ez az út vezet. Nem fogadhatjuk el e fiktív korszakra vonatkozóan sem „az osztályon túlterjedő egységes nemzeti alap” feltételezését, sem az esztétikai közös nevezőt, mert ez akár történelmi, akár irodalmi vonatkozásban a „nemzeti” kategóriájának primátusára, az „osztály” kategóriájának bagatellizálására épül.

Mindez szorosan összefügg 1848—49-nek mint irodalmi korszakhatárnak a kérdésével is. Ha Arany első és második korszakát, ha Petőfit és az irodalmi Deák-párt politikáját és esztétikáját egy kalap alá vesszük, azt a nyilvánvaló tényt is figyelmen kívül hagyjuk, hogy Petőfi és Arany művészete tartalmában és esztétikájában 1848—49-hez kapcsolódik, hogy történelmileg annak adekvát irodalmi kifejezése, nem pedig a reformkornak, s nem is a Bach-korszaknak. És ezen az alapon, azaz a *forradalom és az esztétikai jelleg összefüggése alapján tarthatjuk változatlanul elsődleges irodalmi korszakhatárnak 1848—49-et.* Igaz ugyan, hogy a harmincas évektől a hetvenes évekig van egy nagyjából egységes másik, alapvető vonulat is: az imperializmus előtti polgárosodás gazdasági és ideológiai erjedésének megszakítatlan folyamata. De míg az erre való reagálás a reformkori felfutás idején eszmeileg heroikus, esztétikailag a romantikából a realizmus felé közelítő, s míg a forradalom Petőfi plebejus demokratizmusát, a népinek nemzetivé emelkedését hozta, addig negyvenkilenc után a polgárosodás és nemzeti gondolat harmóniája megszűnt, az önkényuralom ellenforradalmi nyomása alatt a liberális nemesi mentalitás eltorzult, a realizmus formálissá lett, a romantika eluralkodott. Igaz az is, hogy ennek az átalakulási folyamatnak megvoltak a 48—49 előtti gyökerei, csak-hogy ezek a forradalom nélkül nem hajtottak volna ki. A forradalom polarizálta a fiatal

Magyarország álláspontját, a kossuthi politikát, a békepárti opportunistát. A forradalom bukása volt az, amely a másik kettőt összerögzítve az utóbbit juttatta történelmi szerephez. Minden szál 1848—49-hez vezet, az eszmei értékek és változások csakúgy, mint az esztétikaiak: 1848—49 elsőrendű irodalmi korszakhatár.

A negyvennyolcas örökség számontartásával kapcsolatos végső soron a Kemény kérdés is. Feltétlenül szükséges politikailag és művésziileg is nagyszúlyú művének gondos, körültekintő, marxista vizsgálata — csak ilyen tudományos elemzés vezethet az illúziók szertefoztatásához. A kérdés tisztázatlansága, pontosabban sommás elintézése rejlett amögött, hogy ennek a fontos problémának a felszabadulás óta első nyilvános vitatása — a Magyar Klasszikusok Rajongók-kötetének bevezetője — nem a marxizmus világnézeti megfontolásaival és érzelmi indulataival, hanem eleve apologetikusan közeledett a kérdéshez, nagyrészt megkerülve ennek a talán legnagyobb hatású ellenforradalmi ideológusnak következetes elítélését épp a leglényegesebb pontokon. Pedig másutt és másoknál is van tendencia Kemény középutaságának idealizálására, s ennek — ismét csak függetlenül a szubjektív jóhiszeműségtől — gyökerei ugyancsak a mai „harmadikutasság”-ba nyúlnak, vagy legalábbis abba a jelenkori politikai opportunistusba, amely a kapitalista és szocialista világregndszer nagy történelmi mérkőzéséből ki szeretné vonni magát, amely fel akarja menteni a színvallás, a határozott odaállás felelősségétől a maga történelmi elődeit, a negyvennyolcas—negyvenkilences opportunistákat is.

A forradalmi örökség háttérbe szorításának tendenciája, s más, főleg nacionalista torzítások azonban nemcsak 1848—49-cel, hanem 1918—19-cel kapcsolatban is jelentkeztek. Ugyan nyíltabban, de elvileg azonosan, a nacionalizmus primátusának alapján történt kísérlet Szabó Dezső művének rehabilitálására is. Nemkülönböztetve, ahogyan különböző elő- és utószavak, bevezetők, alkalmi megemlékezések átsiklottak a fölött a megalkuvás fölött, amellyel Babits (más módon és méginkább Kosztolányi) megtagadta a proletárforradalomhoz való közeledését. A velük foglalkozó legtöbb írás 1955—56 óta szinte kivétel nélkül apologetikusan foglalkozik ezzel a kérdéssel, mint valamiféle „vádatt” kezelik az igazságot, s ha a tényeket szavak szerint elismerik is, érzik rajtuk a kényszeredettséget, mintha valami méltánytalan engedményt tettek volna: hangsúllyal, arányokkal, az elfedő érvék és tények sürgős csoportosításával igyekeznek „jóvátenni” botcsinálta igazmondásukat. De az Ady-ellenes Kosztolányi-támadás mentegető kommentálása is a forradalmi demokrata magatartás kompromittálása (amivel, sajnos, párhuzamos jelenség, hogy az Ady-kutatás az utóbbi időben stagnál, ill. élettrajzi és filológiai irányba siklott át), aminthogy egy dekadens József Attila egyoldalú előtérbe állítása ugyancsak forradalmi költészetének elhomályosítását célozta. A másik oldalon viszont a Nyugat „megemelésére” irányuló törekvéseknek lehattunk tanúi, amely mindennek előtt a polgári humanizmus történelmi túlértékelésében, Babits olykor kritikátlan magasztalásában jelentkezett, s amit a Nyugat másodvonalbeli íróinak — valamely vélt mellőzés jóvátétele ürügyén — túlértékelése kísért.

A történetiszemlélet ilyenfajta kiragadott, de jellemző torzításai mellett — ha elszigeteltében, de jelentkezett a marxista irodalomelmélet kikezdése is. Emlékeztünk, hogy a revizionizmus a szocialista realizmus létét is kétségbe vonva, a „szocialista irodalom” tartalmilag és esztétikailag legtágabb értelmezésével, a pártosság tagadásával jóformán teljesen fel akarta azt oldani a polgári irodalomban. Mint tendencia a visszatükrözés lenini elméletének lazulása is megfigyelhető volt; a valósággal szembeállítás, ezért objektív esztétika helyett nemegyszer a szubjektív esztétika lopakodott be az irodalomtörténetírásba. Egyes cikkekben az íróval való azonosulás képességének egyoldalú számonkérése, a hajlandóság a líra irracionális értelmezésére, ha közvetve is, de mind az irodalom valóságtükröző jellegét vonták kétségbe. Aminthogy ugyanezt a végső soron irracionális irodalomszemléletet támogatta a „beleélő” alkalmazkodó kritika mesterének, Kosztolányinak, mint kritikusnak igazolására történt legutóbbi kísérlet s ez húzódtott meg az 1957—58-as irodalmi visszaemlékezés-dömping háttérében is, többek

közt olyan egyéniség-értelmező írásokat teremtve, mint Féja Géza emlékező Juhász Gyula cikke volt.

Ezeknek a problémáknak kiragadása természetesen korántsem jelenti irodalomtudományunk eredményeinek lebecsülését, s nem is valamiféle sötétlátáson, ellenkezőleg irodalomtörténetírásunk erején alapszik; az effajta tévedésekkel való szembenézés mindenképpen feltétele a további munka magasabb elvi-szakmai színvonalának. A hibák helyrehozása azonban egy percig sem jelentheti azoknak az ideológiai-módszertani fogyatékoknak rehabilitálását, amelyek a személyi kultusz és a dogmatizmus hatására szaporodtak el, annál kevésbé, mert — bár a XX. kongresszus óta egyre csökkenő mértékben, de az irodalomtörténeti dogmatizmusnak megvannak ma is a maradványai, sőt épp a szilárd hatalmi helyzet, pontosabban az elbizakodottság talaján sajátos új hajtásai is nőnek. A dogmatizmusnak kifejezett pozitív megnyilvánulásai azonban ma inkább esetlegesek, alkalmiak, hatásuk sokkal inkább negatívumokban: módszereink tökéletlenségében, esztétikai szempontjaink elégtelenségében nyilatkozik. Ilyen negatívum lényegében a dogmatizmus legterhesebb öröksége is — amelynek felszámolása nélkül nem folyhat eredményes harc a revizionista és polgári nézetekkel szemben sem: nevezetesen az ún. „kényes” problémák elvszerűtlen, sommás elintézése vagy éppén elhallgatása. A marxizmustól idegen nézetek legtöbbször olyan területeken ütötték fel fejüket, amelyeket a mi irodalomtörténetírásunk megkerült. Koránt sincs arról szó, hogy most ezek a problémák kerüljenek az előtérbe vagy maradjanak végnélkül napirenden, a fő feladat ezután is forradalmi és progresszív hagyományaink felmutatása lesz. Ez azonban nem ment fel attól, hogy bizonyos kérdések tisztázását irodalomtörténetírásunk egyszer s mindenkorra elvégezze. De ezen túlmenően: tovább kell finomítani, esztétikailag érzékenyebbé kell tenni irodalomtörténetírásunk módszerét, tovább kell vitatkoznunk a realizmusról és szocialista realizmusról, áramlatok, irányzatok egymáshoz való viszonyáról; fokozni kell a társtudományokkal: történelemmel, nyelvészettel, néprajzzal való együttműködést, be kell hoznunk az elméleti munka kétségtelen lemaradását, növelni a filozófiai igényességet, a nacionalizmus veszélyével járó provinciális irodalomszemlélet elleni harcot, — s mindennek érdekében az egészséges vitaszellemet. Körültekintő elemzésre várnak még irodalmunk különösen kérdéses szakaszai, főleg a XIX. század második felének problémái, köztük Kemény művészete, s a legnagyobb elvi igényességgel kell végre feltárni a maga egészében a két világháború közti irodalmat, s revizionista és dogmatikus hibákat egyaránt kerülve a maga pontos helyére tenni a munkásmozgalom irodalmát. Ugyanakkor nemcsak folytatni, fokozni kell közéletünk egészét érintő kérdések vitáiban az irodalomtörténészek aktív részvételét, élő irodalmunk fejlődésének közvetlen szolgálatát. Mindezeknek a feladatoknak az irodalomtudomány művelői tudatában vannak, s az eddig elért gazdag eredmények, módszertani tapasztalatok a garancia arra, hogy a dogmatikus kötöttségektől szabadon, elhárítva a revizionista tendenciákat, meg is tudják őket valósítani.